

Strandängar vid Östersjön

Boreala strandängar av Östersjötyp

Boreal baltic coastal meadows

EU-kod: 1630

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
[#2](#)

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Coastal meadows, mostly with low growing plant communities in the geolittoral zone, sometimes interspersed with salt patches, salinity is low (brackish water), tide hardly exists but there can be influence from land upheaval. Most of the areas were traditionally used for mowing or grazing, thus enlarging the areas and keeping the vegetation low, rich in vascular plants and suitable for nesting waders. Characteristically the vegetation occurs in distinct zones, with saline vegetation closest to the sea.

Svensk tolkning av definitionen

Strandbetesmarker och strandängar vid Östersjön.

Merparten av strandängarna är eller har varit påverkade av slåtter och/eller betesdrift. Flora och fauna varierar beroende på bl.a. underlag och hävdhistorik, och är oftast präglade av antingen pågående traditionell hävd eller tidigare hävd. Arter som indikerar hävdkontinuitet ska finnas. Naturtypen är i allmänhet helt öppen, men enstaka träd och buskar kan förekomma. I södra Östersjön är strandkämpar en viktig indikatorart på en välhävdad miljö.

Strandhabitatet avgränsas mot havet vid medelvattenståndet.

Vegetationen påverkas av naturliga faktorer som till exempel landhöjning, vattenståndsväxlingar och isskrap och är mer eller mindre tydligt zonerad. De hävdade strandängarna är viktiga för häckande vadare.

Kommentarer

Strandängar vid Östersjön varierar dock en hel del beroende på var de förekommer. Landhöjning, vattenståndsvariationer och isskrap har en mycket större inverkan i norra delen av Östersjöområdet vilket leder till en stor variation i naturtypens artinnehåll och en zonerad av vegetationen. Saltrika fläckar (saltbrännor) förekommer i naturtypen, särskilt i södra delen av Östersjön där salthalten är högre. De hävdade strandängarna är viktiga för häckande vadare. På platser med mycket gäss kan betespåverkan från dessa vara betydande och hålla naturtypen öppen.

Kärlväxtfloran på strandängar vid Östersjön är ofta artrik och i synnerhet längs Bottenviken och Bottenhavet särpräglad med arter såsom kärrvial, grönlandsgåsört,

strandögontröst och klapperögontröst. Längst i norr förekommer ibland även strandviva i naturtypen.

Mark som på grund av igenväxning, felaktig skötsel eller annan påverkan i stort sett saknar karakteristiska arter och inte kan anses gå att restaurera inom en rimlig tid bör i normalfallet inte räknas som naturtyp. Detta gäller även mark som är så starkt gödningspåverkad att kvävegynnade växter helt dominerar fältskiktet.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Strandängar vid Östersjön (1630) avgränsas mot havet vid medelvattenståndet.
- Salta strandängar (1330): Gränsen för 1330 går vid Falsterbo i sydvästra Skåne.
- Driftvallar (1210), glasörtstränder (1310) har företräde framför strandängar vid Östersjön 1630.
- Estuarier (1130) och blottade ler- och sandbottnar (1140): Gränsen mot dessa naturtyper går vid medelvattenståndet.
- Fuktängar (6410): 6410 förekommer ej vid bräckt vatten.
- Naturtypen har prioritet över skär i Östersjön (1620). Förekommer betade strandängar på öar som pekats ut som skär i Östersjön 1620 ska strandängarna avgränsas och klassas som strandängar vid Östersjön 1630.

Viktiga strukturer och funktioner

- Tydligt hävdpräglad eller naturligt störningspräglad markvegetation.
- Naturlig artsammansättning.
- Saltpåverkan genom mer eller mindre regelbundna översvämningar av havsvatten.
- Frånvaro av träd och buskar (se ovan under rubriken Förklaring och avgränsning).
- Naturlig hydrologi.
- Naturlig näringsstatus (ej gödningspåverkat).

Betydelsen av olika strukturer och funktioner kan variera mellan olika objekt och vid bevarandearbetet måste det enskilda objektets förutsättningar beaktas. Det kan även finnas ytterligare strukturer och funktioner förutom de ovan nämnda som har betydelse i enskilda fall. I vissa områden kan till exempel tuvor vara viktiga för fågellivet och för en del kärlväxter.

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Region
--------------------	--------------	-------	-------	--------

Kärlväxter				
<i>Agrostis stolonifera</i>	krypven	K-art		
<i>Argentina anserina</i> ssp. <i>groenlandica</i>	grönlandsgåsört	K-art	T-art	B
<i>Armeria maritima</i>	trift		T-art	B, K
<i>Blysmus compressus</i>	plattsäv		T-art	B, K
<i>Blysmus rufus</i>	rödsäv	K-art	T-art	B, K
<i>Calamagrostis stricta</i>	madrör	K-art		
<i>Carex glareosa</i>	klapperstarr	K-art		
<i>Carex mackenziei</i>	norskstarr	K-art		
<i>Carex viridula</i> var. <i>pulchella</i>	liten ärtstarr	K-art	T-art	B
<i>Centaurium littorale</i>	kustarun	K-art	T-art	B, K
<i>Centaurium pulchellum</i>	dvärgarun	K-art	T-art	B, K
<i>Eleocharis uniglumis</i>	agnsäv	K-art		
<i>Euphrasia botnica</i>	strandögontröst	K-art	T-art	B
<i>Euphrasia frigida</i> var. <i>baltica</i>	klapperögontröst	K-art	T-art	B
<i>Festuca rubra</i>	rödsvingel	K-art		
<i>Gentianella uliginosa</i>	sumpgentiana		T-art	B, K
<i>Glaux maritima</i>	strandkrypa		T-art	B, K
<i>Juncus arcticus</i> ssp. <i>balticus</i>	östersjötåg	K-art		
<i>Juncus gerardii</i>	salttåg	K-art		
<i>Lathyrus palustris</i>	kärrvial		T-art	B
<i>Odontites litoralis</i>	strandrödtoppa	K-art	T-art	B, K
<i>Ophioglossum vulgatum</i>	ormtunga	K-art	T-art	B, K
<i>Parnassia palustris</i>	slätterblomma	K-art	T-art	B, K
<i>Plantago coronopus</i>	strandkämpar		T-art	B, K
<i>Plantago major</i> ssp. <i>intermedia</i>	åkergröblad		T-art	B, K
<i>Plantago maritima</i>	gulkämpar	K-art	T-art	B, K
<i>Primula nutans</i>	strandviva		T-art	B
<i>Puccinellia capillaris</i>	saltgräs	K-art		
<i>Puccinellia maritima</i>	revigt saltgräs		T-art	B, K
<i>Sagina maritima</i>	strandnarv	K-art	T-art	B, K
<i>Sagina nodosa</i>	knutnarv	K-art		
<i>Salicornia europaea</i>	glasört	K-art		
<i>Samolus valerandi</i>	bunge	K-art	T-art	B, K
<i>Schoenoplectus maritimus</i>	havssäv	K-art		
<i>Seriphidium maritimum</i> ssp. <i>humifusum</i>	baltisk strandmalört		T-art	B, K
<i>Spergularia salina</i>	saltnarv	K-art	T-art	B, K
<i>Suaeda maritima</i>	saltört	K-art		
<i>Taraxacum</i> sect. <i>Palustria</i>	strandmaskrosor		T-art	B, K
<i>Tetragonolobus maritimus</i>	klöverärt		T-art	B, K
<i>Trifolium fragiferum</i>	smultronköver		T-art	B, K
<i>Triglochin maritima</i>	havssälting	K-art	T-art	B, K
<i>Triglochin palustris</i>	kärrsälting		T-art	B, K

Fåglar				
Calidris alpina ssp. schinzii	sydlig kärrsnäppa		T-art	B, K
Calidris temminckii	mosnäppa		T-art	B
Charadrius hiaticula	större strandpipare		T-art	B, K
Haematopus ostralegus	strandskata		T-art	B, K
Limosa limosa	rödspov		T-art	B, K
Numenius arquata	storspov		T-art	B, K
Philomachus pugnax	brushane		T-art	B, K
Recurvirostra avosetta	skärfläcka		T-art	B, K
Sterna albifrons	småtärna		T-art	B, K
Tringa totanus	rödbena	K-art	T-art	B, K
Vanellus vanellus	tofsvipa		T-art	B, K

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	4.2.2.1 Saltåg-rödsvingel-typ 4.2.2.4 Rödsäv-starr-typ 4.2.2.6 Strand-sumpkärr-typ 4.2.4.1 Agnsäv-krypven-typ 4.2.5.1 Krypven-kärrsälting-typ 4.2.5.3 Saltnarv-typ 4.3.2.1 Dvärgsäv-typ 4.3.2.2 Nälsäv-typ
Kustbiotoper i Norden:	Lågvuxna strandängar (7.8.1.4; 7.8.2.4; 7.8.3.4; 7.8.4.4; 7.8.5.4)
EUNIS:	Ingår i A2.5 Coastal saltmarshes and saline reedbeds

Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#5

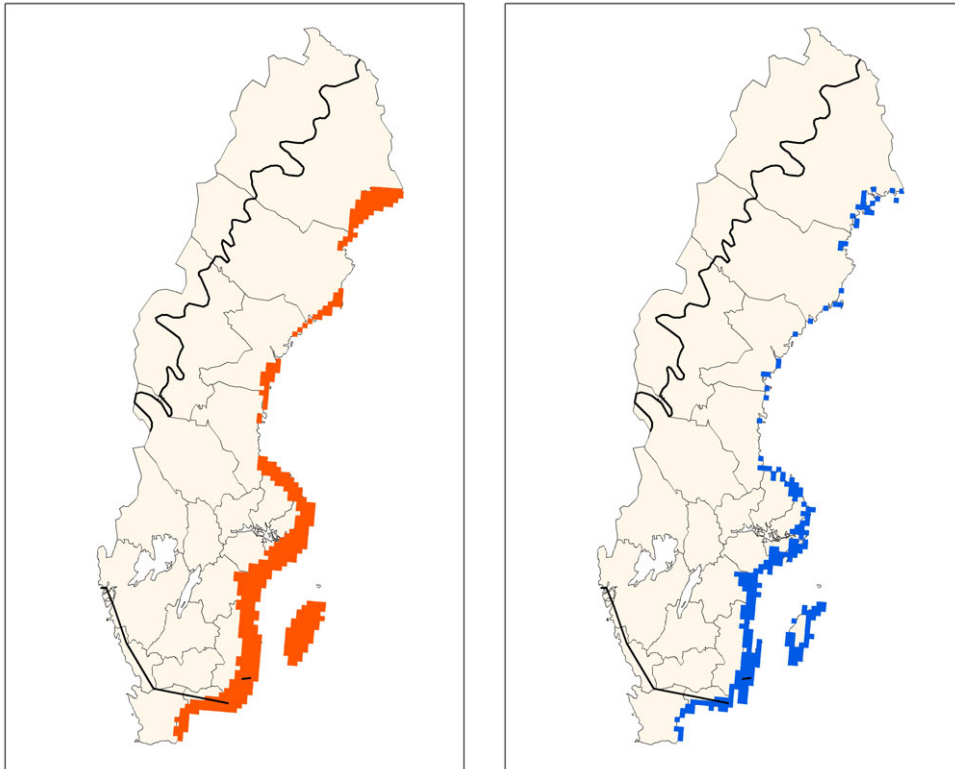
Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpenade för naturtypen (st)		146	39	184
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)		42 200	700	42 900
Referensvärde (km ²)		56 600	700	57 300
Bedömning aktuell status		Dålig	Gynnsam	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	

Förekomstareal			
Aktuellt värde (km ²)	50	15	65
Referensvärde (km ²)	200	20	220
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Förbättring	Förbättring	
Kvalitet			
Bedömning aktuell status	Otillräcklig	Otillräcklig	
Bedömning trend	Förbättring	Förbättring	
Framtidsutsikt			
Bedömning aktuell status	Otillräcklig	Otillräcklig	
Bedömning trend	Förbättring	Förbättring	
Samlad bedömning			
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Stabil	Förbättring	

Kommentarer till rapporterade uppgifter

Naturtypen har minskat och fragmenterats under 1900-talet. Utbredningsområdet skulle behöva utökas för att kunna bedömas som gynnsamt. Det är framför allt längs Norrlandskusten som en sådan utökning skulle kunna vara lämplig. Skäl i övrigt till att naturtypen inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus är av upphörd eller bristande hävd, igenväxning, gödsling, kvävenedfall, för små och fragmenterade arealer, bristande landskapsmosaik orsakat av rationellt jord- och skogsbruk och en negativ utveckling för många arter som är knutna till naturtypen. Nämnda problem och nedläggningar av jordbruk förväntas bestå framöver.



Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#8

Naturtypen behöver förekomma i tillräckligt stora arealer. Den för naturtypen karakteristiska artsammansättningen är beroende av de strukturer och funktioner som utgör förutsättningarna för naturtypen.

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner.

Förvaltning/skötsel

Längs egentliga Östersjön är strandängarna beroende av hävd för att bevara sina naturvärden och inte växa igen. Längs Bottenviken-Bottenhavet förekommer däremot naturtypen även naturligt utan hävdpåverkan på platser där miljön hålls öppen genom vattenståndsvariationer, isskrap och landhöjning. På platser med mycket gäss kan betespåverkan från dessa vara betydande och hålla naturtypen öppen.

Hävdpräglade strandängar (gäller alla strandängar vid egentliga Östersjön) kräver fortsatt kontinuerlig hävd för att bevara naturvärdena. Hävdtrycket kan variera inom ett brett intervall så länge skadlig ansamling av förna undviks och starkt slitna partier inte dominerar. Viss variation i markvegetationens höjd över tiden och mellan olika delar av objektet är en förutsättning för många arters överlevnad. Betespåsläpp bör ske efter det att de flesta strandängsfåglarna kläckt sina ungar i början av juni. Därefter är det viktigt att betessäsongen kommer igång medan lågvatten råder och vassvegetationen är smaklig för betesdjuren. Förlängd betesperiod på hösten gynnar naturtypen.

En förutsättning för gynnsamt tillstånd / bevarandestatus är att naturtypen inte gödslas (förutom från betesdjur), att betesdjur inte stödutfodras, samt att kalkning, dikning eller insådd av för naturtypen främmande arter inte sker.

Stängsling mot vattenlinjen bör inte förekomma. Om stängsling är nödvändig måste denna ske en bra bit ut i vattnet så att betesdjuren kan hålla tillbaka vassvegetationen. (Vid särskilt långgrunda stränder i Sydsverige har dock stängsling mot vattenlinjen traditionellt tillämpats.)

Bortförsel av tång och alger kan i vissa fall vara nödvändigt på strandängarna för att undvika att vegetationen kvävs och att marken göds alltför mycket. I äldre tider förekom ofta tångtäkt regelbundet längs stränderna. Tången användes bland annat som gödning i åkrarna och i vissa trakter som byggnadsmaterial i vallar och hägnader.

Strandängar bör vanligtvis vara fria från buskar och träd. Många vadarfåglar, till exempel sydlig kärrsnäppa, behöver stora öppna ytor för att acceptera strandängen

som lämplig häckningsplats. Orsaken till detta antas vara att träd och buskar kan fungera som utkikspunkter för kråkfåglar och andra predatorer.

Hotbild

- Utebliven eller olämplig skötsel av hävdade objekt (på grund av ändrad markanvändning, nedläggning av jordbruk m.m.).
- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan.
- Överbete. Alltför intensivt betetryck påverkar naturtypen negativt.
- Skötsel som avlägsnar kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.
- Intensivt bete och gödsling från gäss kan påverka florans sammansättning negativt.
- Ökad mängd buskar och träd i eller i anslutning till strandängar kan göra att områdets värde som häckningslokal för vadare minskar.
- Kväveläckage från angränsande marker
- Övergödning genom ökad pålagring med ruttnande tång och alger.
- Dräneringar för att påskynda avrinningen från strandängen eller närbeläggna marker kan helt eller delvis förstöra biotopen. Strandängens karaktäristiska flora och fauna missgynnas av den minskade saltvattenspåverkan som blir följd.
- Uppläggande av muddermassor.
- Erosion på grund av landsänkning/upphörd sedimentering.
- Uppodling och invallningar. På grund av minskat behov av åkermark är detta ej ett överhängande hot idag.
- Ökad temperatur kan påverka artsammansättningen.

Bevarandeåtgärder

- Gängse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprovning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).

- Åtgärder för att minska övergödningen genom att minimera utsläpp/läckage av näringsämnen (fosfor och kväve) hanteras bl.a. genom landsbygdsprogrammet, exempelvis inom projektet ”Greppa näringen”, respektive vattenförvaltningen (EU:s ramdirektiv för vatten).
- I regioner med miljöstöd för skyddszoner bör länsstyrelsen uppmana till skyddszoner på eventuella åkrar i anslutning till strandängarna.
- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att jordbrukare kan få ersättning för skötsel av slåtterängar och betesmarker. Jordbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandeplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslätter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slåtterängar och betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.
- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.
- Integrerad kustzonsförvaltning (ICZM), i enlighet med EU:s rekommendationer, inklusive traditionell fysisk planering i linje med Plan- och bygglagen (PBL), vilken reglerar planläggningen av mark, vatten och byggande, är ett viktigt styrmedel för ett långsiktigt bevarande av kusten.
- Sveriges åtaganden inom HELCOM, Baltic Sea Action Plan; aktionsplan för Östersjön.
- EU:s marina strategi.
- Åtgärder som kan minska kväveläckage och erosion från åkermarken är berättigade till EU-stöd. I regioner med miljöstöd för skyddszoner bör länsstyrelsen uppmana till skyddszoner på eventuella åkrar i anslutning till naturtypen
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för Sydlig kärrensäppa, Vadare på sydsvenska strandängar, Dvärglåsbräken.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1 och är en prioriterad naturtyp där.

- Regelverk som är särskilt viktiga för naturtypen är de som är knutna till naturliga fodermarker och jordbrukets miljöersättningar, markavvattning, djurskyddsområde och strandskydd.

Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#%3C

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljnings i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.

Det finns bland annat manualer för Betesmarker och slätterängar, för Stränder och sanddyner, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Ekstam U, Aronsson M. Forshed N. (1988). Ängar.

Ekstam U, Forshed N. (1992). Om hävden upphör.

Ekstam, U. & Forshed, N. (1996): Äldre fodermarker. Betydelsen av hävdregimerna i det förgångna, Målstyrning, Mätning och uppföljning. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Götmark, F., Gunnarsson, B. & Andrén, C. (1998): Biologisk mångfald i kulturlandskapet - Kunskapsöversikt om effekter av skötsel av biotoper, främst ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket. Rapport 4835.

Johansson O., Ekstam U, Forshed N (1986). Havsstrandängar.

Jordbruksverket. (1998): Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvärden.

Jordbruksverket (1994-2003): Faktaserie om biologisk mångfald och kulturmiljövärden i odlingslandskapet.

Naturvårdsverket (2000): Kust- och skärgårdsområden i Sverige. Rapport 5116.

Nordiska Ministerrådet (2001): Kustbiotoper i Norden.

Naturvårdsverket (2008) Sveriges åtaganden i Baltic Sea Action Plan. Rapport 5830.

Naturvårdsverket (2009): Manual för uppföljning av skyddade marina miljöer, hav, version 0.3, 2009-10-09.

Riksantikvarieämbetet. (1994): Skötsel av kulturvärden i odlingslandskapet. Fakta-
bladserie.

Riksantikvarieämbetet. (1996): Odlingslandskapet - en lång markanvändnings
historia.

UK Marine SAC:s Project Marine Monitoring Handbook

Naturtyps- och ekosystemvisa länkar

Greppa näringen:

<http://www.greppa.nu/startside.106.14f79cb117833f3e2780001486.html>

HELCOM: <http://www.helcom.fi/>

Kontaktuppgifter

Mona Johansson
mona.johannson@artdata.slu.se
018-67 25 48

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala